

COST-BENEFIT ANALIZA: KRITIČKA ANALIZA KNJIGE

COST-BENEFIT ANALYSIS: A CRITICAL REVIEW OF THE BOOK

Marija Todorović, Vladimir Obradović¹

¹*Fakultet organizacionih nauka, Univerzitet u Beogradu, Republika Srbija*

Apstrakt: Rad predstavlja kritičku analizu knjige „Cost-benefit analiza“, izdate 2017. godine, namenjene studentima, ljudima iz prakse i istraživačima koji sprovode projekte za koje je procena efekata za društvo, privredu u životnu sredinu značajno, a posebno za projekte koji se finansiraju iz razvojnih fondova. Jedan od motiva za pisanje ovog rada, pored prikaza kritičke analize knjige, jeste i intenzivna globalna orijentacija na primenu ESG (*environmental, social, and governance*) standarda, implementaciju ESG mera kroz projekte i najnovija istraživanja koje navode Cost-benefit analizu kao jedan od osnovnih alata za ocenu ESG projekata, koji treba da pomogne liderima u izboru opcija koje najviše doprinose stvaranju vrednosti. Spajajući oblast ESG-a, upravljanja projektima i cost-benefit analize, rad doprinosi razvoju teme održivog i odgovornog upravljanja projektima, kao jednu od najaktuelnijih tema u ovoj oblasti.

Ključne reči: *Projekat, Cost-Benefit, Analiza, Uticaj, Društvo*

Abstract: The paper presents a critical analysis of the book "Cost-Benefit Analysis", published in 2017, intended for students, practitioners and researchers who implement projects for which the assessment of the effects for society, the economy and the environment is significant, and especially for public projects, funded by development funds. Additional motivation for writing this paper, in addition to presenting a critical analysis of the book, is the intense global orientation towards environment, society and governance (ESG) standards, the implementation of ESG measures through projects, and the latest research that emphasize Cost-benefit analysis as one of the basic tools for evaluating ESG projects, which should help leaders in selecting an option that contributes the most to value creation. Integrating the field of ESG, project management and cost-benefit analysis, the work contributes to the development of the topic of sustainable, responsible project management, as one of the contemporary topics in the field.

Keywords: *Project, Cost-Benefit, Analysis, Impact, Society*

1. UVOD

Rad predstavlja kritičku analizu knjige „Cost-benefit analiza“, izdate 2017. godine, kao literatura za studente master studija, ali i kao literatura namenjena ljudima iz prakse i istraživačima koji sprovode projekte za koje je procena efekata za društvo, privredu u životnu sredinu značajno, a posebno za projekte koji se finansiraju iz razvojnih fondova. Cost-Benefit analiza predstavlja sveobuhvatnu analizu koja je po svojim principima primenljiva u različitim oblastima privrednog i društvenog razvoja, jer doprinosi finansijskoj i društvenoj analizi i oceni investicionih ulaganja, poredeći koriti i troškove. Primena Cost-benefit analize podrazumeva poseban način identifikovanja i vrednovanja ukupnih efekata investicionog projekta. Značaj analize različitih efekata projekata od šireg društvenog značaja je posebno važan prilikom određivanja prioriteta u realizaciji investicionih projekata, naročito kada su na raspolaganju ograničeni resursi (Obradović, 2022; Mihić i drugi, 2017).

Sve organizacije, bilo da su u pitanju profitni entiteti, državne institucije ili nevladin sektor, suočavaju se sa situacijom kako da na najbolji način dostignu željene ciljeve. Najčešći način implementacija ulaganja, uvođenja promena i inovacija u svakom od navedenih sektora jeste kroz projekte (Semolić i drugi, 2008). Sektor u kome su projekti od značaja za društvo najkompleksniji imajući u vidu budžet, trajanje, broj učesnika, broj interesnih strana, strateški značaj, uticaj, rizik i ostale parameter kompleksnosti je upravo javni sektor (Obradović, 2022).

Imajući u vidu globalnu orijentaciju na zaštitu životne sredine, društvo i upravljanje, odnosno ESG (*environmental, social, and governance*) standarde, kompanije se suočavaju se brojnim izazovima kako prilagoditi svoje operacije novonastalim okolnostima, smanje troškove doprinesu dugoročnom stvaranju vrednosti (Friede, Busch, Bessen, 2015). Autori najnovijih istraživanja koje se odnose na primenu ESG standarde, ukazuju na to da je za kompanije u ovom poduhvatu, jedno od ključnih pitanja je upravo analiza troškova i koristi implementacije ESG mera (Devis i Lescott, 2019; KPMG, 2024). Operativna efikasnost predstavlja odličan primer kako se principi ESG-a mogu pretvoriti u opipljive uštede u troškovima. Kompanije koje se fokusiraju na principe zaštite životne sredine često ulažu u mere efikasnijeg korišćenja resursa, što može dovesti do smanjenja potrošnje energije, upotrebe čiste vode i troškova upravljanja otpadom. Slično tome, dobre prakse upravljanja mogu poboljšati procese donošenja odluka i ublažiti rizik od skupih pravnih pitanja ili štete po reputaciju (Davis & Lescott, 2019).

Investiciono odlučivanje, koristi određene tehnike koje razmatraju sve opcije kako bi utvrdili koja je najrentabilnija, a najnovija istraživanja upravo analiziraju primenu ESG mera kroz aspekt investicionog odlučivanja i primenu Cost-benefit analize (Lindsey, Pruitt, & Schiller, 2023; Gazman, 2023).

Evropska komisija je 2024. godine uvela standarde za izveštavanje u skladu sa *Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD)*, koja obuhvata 12 standarda za sva tri segmenta: životnu sredinu, društvo i upravljanje, stvarajući, pored obaveze o izveštavanju i niz mogućnosti za kreiranje nove vrednosti.

Putanja primene ESG standarda vodi od strategije i strateškog opredeljenja organizacije do plana primene, implementacije i izveštavanja, projekti su neizostavni deo implementacije ESG u svaki sistem, a Cost-benefit analiza za ocenu projekata izuzetno značajan alat.

Prema izveštaju KPMG-a (2024) koraci u primeni Cost-benefit analize u oceni ESG mera su: postavljanje analitičkog okvira (postavljanje cilja i politike promene u datom kontekstu), identifikovanje i kategorizacija troškova i koristi, monetizacija troškova i koristi, analiza osetljivosti, analiza rezultata i izveštavanje.

U nastavku je ukratko prikazan struktura knjige nakon čega će biti predstavljen kritički osvrt.

2. PRIKAZ KNJIGE

Autori knjige: Marko Mihić, Dejan Petrović, Vladimir Obradović i Marija Todorović, proučavaju temu kroz sintezu različitih metodoloških pristupa, na osnovu čega se zaključuje da cilj nije samo upoznavanje čitalaca sa teorijskom osnovom analize, već predstavlja praktičan vodič za primenu ove analize. Metodološki pristup korišćen prilikom izrade ove monografije bazira se na kombinovanju teorijskih razmatranja, analiza, ekonomskih proračuna, sa primenom analize na realnim projektima u različitim oblastima.

Motiv za pisanje ove knjige bili su značajna uloga projekata u postizanju razvojnih ciljeva društva i privrede, ratujući broj fondova razvojnih agencija na raspolaganju za realizaciju projekata, evropska regulativa i metodologije za upravljanje projektima i cost-benefit analizu, primeri razvijenih zemalja koje koriste Cost-benefit analizu kao ključni parametar prilikom evaluacije projekata od značaja za društvo i td.

U prvom i drugom poglavlju su prikazani osnovni pojmovi i teorijska tumačenja Cost-Benefit analize, osnovni principi analize, procena direktnih i indirektnih efekata investicije, učesnici u procesu donošenja odluke i kriterijumi za donošenje investicione odluke u primeni Cost-Benefit analize.

Treće poglavlje prikazuje postupak i oblasti primene analize, dok naredna poglavlja prikazuju posebno svaki element analize. Četvrto poglavlje prikazuje socio-ekonomsku analizu, kao prvi segmet Cost-Benefit analize, kroz svrhu i značaj ove analize, neophodne elemente i postupak izrade, uz praktične primere koji ilustruju primenu socio-ekonomske analize na projektima u oblasti energetike i socijalne zaštite. Peto poglavlje se bavi definisanjem projekta, određivanjem cilja, obuhvata i efekata projekta na osnovu prethodno sagledanog šireg društvenog konteksta. Šesto poglavlje prikazuje korake za analizu izvodljivosti i analizu opcija, koje se sprovode prilikom ocene predloženog projekta.

U petom i šestom poglavlju takođe je prikazana praktična primena teorijskih postavki navedenih segmenata Cost-Benefit analize na realnim projektima. U sedmom poglavlju objašnjena je analiza finansijske održivosti projekta, zatim prikazani kriterijumi i postupak za finansijsku ocenu projekta. Proračun i analiza finansijske održivosti prikazani su na projektima u oblasti energetike i socijalne zaštite, u skladu sa prethodnim analizama. Osmo poglavlje se bavi ključnim segmentom Cost-Benefit analize, društveno-ekonomskom analizom, koja podrazumeva identifikaciju i vrednovanje kvalitativnih i kvantitativnih efekata projekata na društvu. U ovom poglavlju dat je prikaz različitih metodologija za vrednovanje troškova i koristi i različitih pristupa društveno-ekonomskoj oceni projekata. Poglavlje sadrži ilustraciju primene društveno-ekonomske analize projekata, od identifikacije društvenih efekata, njihovog vrednovanja, do ekonomske analize i proračuna kriterijuma za ocenu projekta sa aspekta društva. Deveto se bavi analizom rizika i procesom upravljanja rizikom na projektu, analizom scenarija i analizom osećanja kao tehnikama za ocenu projekata u uslovima neizvesnosti. Primenom ovih tehnika obezbeđuje se objektivnost i unapređuje kvalitet procesa donošenja investicionih odluka.

Pored detaljnog prikaza primene Cost-Benefit analize na projektima u oblasti energetike i socijalne zaštite, kroz tekst su prikazani primeri projekata iz drugih oblasti, kao što su saobraćaj, poljoprivreda, zdravstvo, obrazovanje, javna uprava, zaštita životne sredine.

3. KRITIČKA NALIZA

U knjizi je predstavljen teorijski koncept i postupak primene Cost-Benefit analize praćen primerima projekata. Primeri su brojni, međutim primeri projekata koji se koriste kao studija slučaja za svaki element su:

Projekat: Pomoć u kući za stara lica

Projekat: Izgradnja mini hidroelektrane

Projekat: Izgradnja puta

Studije slučaja predstavljaju specifičnu primenu u datom kontekstu. Slučajevi su ilustrativni i daju smernice kako da primenite određeni alat, uključujući proračune, što je i bila svrha knjige.

Primer projekta "Pomoć u kući za stara lica" detaljno prikazuje uslugu pomoć u kući, alternativna rešenja u datom socio-ekonomskom kontekstu, analizu najznačajnijih koristi i troškova. Prikaz indirektnih, direktnih i mrežnih efekata se najbolje vidi na primeru projekta "Izgradnja puta". Za čitaoca je posebno važno da na lako razumljivom primeru uoči značaj sagledavanja, a kasnije i monetizovanja svih efekata, bilo da su finansijski ili društveni.

Važno je naglasiti da bi svaka studije bi u praksi bila značajno detaljnija i monetizovala sve identifikovane uticaje na društvo, životnu sredinu i ekonomiju, bilo da su u pitanju troškovi, pozitivni ili negativni efekti.

Na primeru izgradnje mini hidroelektrane, uticaji na životnu sredinu su navedeni.

Međutim u izradi ekonomske analize i kalkulaciji konačne ekonomske ocene, nisu svi uticaji monetizovani. Ukoliko bi svi uticaji bili vrednovani, konačna ocena može biti drugačija od prikazane.

Dalja istraživanja mogu biti u pravcu novih primera primene i povezivanja oblasti Cost-benefit analize sa drugim naučnim oblastima.

4. ZAKLJUČAK

U svrhu demonstracije aplikacije za analizu troškova i koristi i kreiranja smernica za čitaoce da razumeju proces i primenjuju alate, sve studije slučaja su ilustrativne i korisne za razumevanje, posebno u domenu praktične primene. Primena same analize je moguća u svim sektorima, profitnom, neprofitnom i javnom, zbog čega su dalja istraživanja i nadogradnja oblasti očekivana.

Jedan od zaključaka je da se prikazane studije slučaja se ne mogu koristiti kao primer odluka iz stvarnog života, pošto one ne pružaju sve monetizovane troškove i koristi u ekonomskoj analizi.

Kao što je na početku rada navedeno, kao jedan od motiva, za kritički prikaz ove knjige, primena ESG standarda, ciljeva održivog razvoja i odgovorno upravljanje projektima spadaju u domen aktuelnih tema i prognozirano budućih tema u oblasti upravljanja projektima (Slavinski, Todorović & Obradović, 2023). Rad, prikazujući kritički osvrt na

knjigu Cost-benefit analiza, ukazuje na značajnu vezu između primene ESG standarda na korporativnom nivou i na nivou projekata i značaj primene Cost-benefit analize kao alata za ocenu ESG mera.

LITERATURA

1. Cvijović, J., Obradović, V., & Todorović, M. (2021). Stakeholder management and project sustainability—A throw of the dice. *Sustainability*, 13(17), 9513.
2. Davis, T., & Lescott, B. (2019). ESG as a value-creation tool for active investors: A profile of Inherent Group. *Journal of Applied Corporate Finance*, 31(2), 42-49.
3. Gazman, V. D. (2023). A new criterion for the ESG model. *Green and Low-Carbon Economy*, 1(1), 22-27.
4. Friede, G., Busch, T., Bessen, A. (2015). ESG and financial performance: Aggregated evidence from more than 2000 empirical studies. *Journal of Sustainable Science and Investments*. 5(4), 210-233
5. KPMG (2024). Values-based growth: Tools to measure the impact of ESG strategies
6. Lindsey, L. A., Pruitt, S., & Schiller, C. (2023). The cost of ESG Investing. *Available at SSRN 3975077*.
7. Mihić, M., Petrović, D., Obradović, V., & Todorović, M. (2017). Cost-Benefit analiza. Beograd: Fakultet organizacionih nauka, 221.
8. Obradović, V. (2022). Project management office in the public sector: A conceptual roadmap. *European Project Management Journal*, 12(2), 63-70.
9. Semolić, B., Jovanović, P., Kovačev, S., & Obradović, V. (2008). Improving repair management of bucket wheel excavator SRs1200 by application of project management concept. *Strojniški vestnik-Journal of Mechanical Engineering*, 54(6), 398-412.
10. Slavinski, T., Todorović, M., & Obradović, V. (2023). The past will guide us: What the future could bring according to the last 40 years of IJPM?. *International Journal of Project Management*, 41(5), 102481.